

Exploring the Compatibility of Faith and Inquiry within the Framework of Howard-Snyder's View

Mahbobeh Pakdel¹ | Abbas Yazdani² | Mohammadreza Bayat³

1. PhD Student, Department of Philosophy of Religion, Faculty of Theology and Islamic Studies, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: mah.pakdel@ut.ac.ir
2. Corresponding Author, Professor, Department of Philosophy of Religion, Faculty of Theology and Islamic Studies, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: a.yazdani@ut.ac.ir
3. Associate Professor, Department of Philosophy of Religion, Faculty of Theology and Islamic Studies, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: mz.bayat@ut.ac.ir

Abstract

This article addresses the apparent conflict between religious faith and inquiry. At the heart of this tension lies an incompatibility: belief requires commitment, whereas inquiry involves questioning and the suspension of judgment. Dominant approaches in the epistemology of religion, which are largely doxastic, typically define faith as belief in religious propositions. On these accounts, faith and inquiry are seemingly incompatible. However, the historical coexistence of faith and inquiry among religious thinkers and philosophers suggests otherwise. Drawing on conceptual analysis and Daniel Howard-Snyder's non-doxastic account, this study argues that conceiving of faith as beliefless assuming—a cognitive attitude similar to belief—can resolve the conflict. The article's contribution lies in offering a framework that distinguishes faith from belief, while incorporating Jane Friedman's concept of the interrogative attitude and Michael Palmira's hypothesis-based approach. This framework enables religious believers to actively engage in rational inquiry. The findings indicate that this approach not only offers a theoretical resolution to the faith-inquiry conflict, but also yields practical implications for science-religion dialogue and the methodology of religious studies.

Keywords: faith, inquiry, non-doxasticism, Friedman, Howard-Snyder.

Introduction

Traditionally, faith has been construed as belief in religious propositions, while inquiry is characterized by openness and the suspension of judgment—attitudes seemingly at odds with belief. This apparent conflict presents a considerable challenge for religious thinkers engaged in philosophical inquiry concerning religious claims. Accordingly, a central question emerges: Can faith be redefined in a manner that renders it compatible with the process of inquiring into religious propositions? This article seeks to address this question by critically examining the doxastic model of faith, which asserts that faith necessarily entails belief, and by proposing an alternative non-doxastic account. The motivation for this investigation is both conceptual and practical. Many reflective religious individuals manage to sustain their faith while grappling with doubt and engaging in rigorous inquiry regarding religious propositions. Such lived experiences demand a conceptual framework that accommodates the coexistence of faith and inquiry, rather than regarding them as fundamentally incompatible.

Research Findings

To investigate the compatibility of faith and inquiry, this paper adopts Jane Friedman's model of inquiry as a starting point. According to Friedman, genuine inquiry is marked by the suspension of belief, a prioritization of questions over answers, and an openness to revising one's epistemic stance in light of new evidence. This framework challenges any form of epistemic commitment that presupposes the truth of what is under investigation, thereby placing the traditional doxastic view of faith in tension with the process of inquiry. The discussion then shifts to the non-doxastic approach, particularly as developed by Daniel Howard-Snyder. In this account, faith need not

University of Tehran

involve belief in a proposition; rather, it can consist in “beliefless assuming” as a cognitive attitude, which functions practically as though the proposition were true. This conceptual shift from belief to assumption is crucial: it allows one to maintain a form of faith even while questioning—or lacking—belief, thus making faith more compatible with ongoing inquiry and doubt. Further support for this model is found in Michael Palmira’s three-stage structure of inquiry. Palmira argues that hypothesis, as an independent belief-like attitude, is central to the process of inquiry. The cognitive attitudes involved, according to Palmira, unfold as follows:

1. Suspension of Judgment: Openness to inquiry
2. Hypothesis: Openness to inquiry
3. Belief: Closure of inquiry

This tripartite structure highlights that the initial stages of inquiry align well with the non-doxastic model of faith. As inquiry occurs primarily within the first two stages, the analysis focuses on these. In the first stage, the inquirer suspends judgment—neither affirming nor denying the truth of a proposition pending sufficient evidence. Analogously, a religious agnostic who refrains from belief or disbelief in a faith-proposition exists in a state of epistemic uncertainty, a stance compatible with non-doxastic faith. In the second stage, the inquirer formulates a hypothesis—a tentative cognitive attitude indicating a preliminary leaning toward an answer, while the inquiry remains active. Similarly, the non-doxastic model allows a religious skeptic to engage in “beliefless assuming,” as proposed by Howard-Snyder: adopting an attitude that does not involve confident belief in proposition p but still allows one to act as if p were true. This stance preserves openness to evidence and keeps the process of inquiry ongoing. As Jane Friedman notes, it is possible to tentatively accept a partial answer while still seeking greater clarity. Non-doxastic faith—characterized by a tentative, practical commitment without settled belief—thus remains compatible with continued inquiry. In the third stage, inquiry reaches closure and the inquirer settles on belief. According to Howard-Snyder’s pluralist model, cognitive attitudes can gradually transition—from assumption, to acceptance, to belief—as evidence accumulates. This progression demonstrates that the non-doxastic model offers a dynamic framework for sustaining faith under epistemic uncertainty. Unlike the doxastic model, it permits—and even encourages—an ongoing process of inquiry, thereby refining and strengthening one’s cognitive posture toward belief.

Conclusion

The findings of this study indicate that, within this framework, faith is not best understood as belief, but rather as a temporary and revisable cognitive attitude compatible with rational inquiry. On this model, faith operates much like a guiding hypothesis or the “hard core” of a research program, sustaining inquiry even in the face of counter-evidence. As a result, the traditional conflict between science and religion is diminished, opening new avenues for meaningful engagement between the two. This analysis thus offers a promising perspective for religious scholars seeking to integrate faith with intellectual inquiry.

Cite this article: Pakdel, M., Yazdani, A., & Bayat, M. (2025). Exploring the Compatibility of Faith and Inquiry within the Framework of Howard-Snyder's View. *Philosophy and Kalam*, 58 (2), 347-367. (in Persian)

Publisher: University of Tehran Press.

Authors retain the copyright and full publishing rights.

DOI:<https://doi.org/10.22059/jitp.2025.394811.523609>

Article Type: Research Paper

Received: 10-May-2025

Received in revised form: 19-Jun-2025

Accepted: 14-Jul-2025

Published online: 19-Aug-2025

امکان سنجی سازگاری ایمان و تحقیق در چارچوب دیدگاه هوارد-اسنایدر

محبوبه پاکدل^۱ | عباس یزدانی^۲ | محمدرضا بیات^۳

۱. دانشجوی دکترا، گروه فلسفه دین، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: mah.pakdel@ut.ac.ir
۲. نویسنده مسئول، استاد، گروه فلسفه دین، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: a.yazdani@ut.ac.ir
۳. دانشیار، گروه فلسفه دین، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: mz.bayat@ut.ac.ir

چکیده

این مقاله به بررسی ناسازگاری ظاهری میان «ایمان دینی» و «تحقیق» می‌پردازد. دلیل اصلی این ناسازگاری به تعارض میان «باور» و «تحقیق» بازمی‌گردد؛ زیرا تحقیق مستلزم پرسشگری و تعلیق قضاوت است و این با باور ناسازگار تلقی می‌شود. در حالی که، دیدگاه‌های رایج در معرفت‌شناسی دین که عمدتاً بر رویکردهای باورمحور استوارند، ایمان را مستلزم باور به گزاره‌های دینی می‌دانند. بر این اساس، ایمان و تحقیق در ظاهر ناسازگار به نظر می‌رسند. با این حال، نمونه‌های تاریخی از متفکران و فیلسوفان دیندار نشان می‌دهد که ایمان و تحقیق می‌توانند در عمل همزیستی داشته باشند. این پژوهش با روش تحلیل مفهومی و با اتکا بر دیدگاه غیرباورمحور دنیل هوارد-اسنایدر استدلال می‌کند که تلقی ایمان به‌عنوان «فرض بدون باور» به مثابه نوعی نگرش شناختی شبه‌باور می‌تواند این ناسازگاری را برطرف سازد. نوآوری مقاله در ارائه چارچوبی است که با تفکیک ایمان از باور و تلفیق آن با «نگرش پرسشی» جین فریدمن و مفهوم «فرضیه» در تحلیل‌های مایکل پالمیرا، امکان مشارکت فعال دینداران در پژوهش را فراهم می‌سازد. یافته‌ها حاکی از آن است که این رویکرد نه تنها راه‌حلی نظری برای رفع تعارض ایمان و تحقیق ارائه می‌دهد، بلکه در حوزه‌های عملی مانند تعامل علم و دین و روش‌شناسی پژوهش‌های دینی نیز پیامدهای سازنده‌ای در پی دارد.

کلیدواژه‌ها: ایمان، تحقیق، غیرباورمحوری، فریدمن، هوارد-اسنایدر.

استناد: پاکدل، محبوبه، یزدانی، عباس، و بیات، محمدرضا (۱۴۰۴). امکان سنجی سازگاری ایمان و تحقیق در چارچوب دیدگاه هوارد-اسنایدر. فلسفه و کلام اسلامی، ۵۸ (۲)، ۳۴۷-۳۶۷.

نوع مقاله: علمی-پژوهشی

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۲۰

حق چاپ و حقوق نشر برای نویسندگان محفوظ است.

بازنگری: ۱۴۰۴/۰۳/۲۹

DOI: <https://doi.org/10.22059/jitp.2025.394811.523609>

پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۲۳

انتشار: ۱۴۰۴/۰۵/۲۸

مقدمه

در طول تاریخ، نمونه‌های متعددی از افرادی وجود داشته‌اند که در عین التزام به ایمان^۱ دینی^۲، به تحقیق^۳ و بررسی عقلانی درباره گزاره‌های ایمانی نیز پرداخته‌اند. بسیاری از متفکران برجسته‌ای که هم اهل ایمان بودند و هم از محققان برجسته در حوزه دین، نمونه‌های روشنی از این نوع تعامل میان ایمان و تحقیق را به نمایش گذاشته‌اند. این متفکران در حالی که به وجود خدا ایمان داشتند، تحقیقات فلسفی عمیقی درباره وجود خدا انجام دادند، استدلال‌های نوینی ارائه کردند و صورت‌بندی‌های پیشین را اصلاح نمودند.

در میان متفکران معاصر نیز چهره‌هایی چون ویلیام آلستون^۴ و لوئیس پویمان^۵ مثال‌هایی متمایز به شمار می‌روند؛ کسانی که در عین انجام تحقیق درباره گزاره‌های دینی، همچنان به ایمان خود پایبند بودند. چنین افرادی، دلیل اولیه‌ای^۶ برای امکان‌پذیری ایمان سازگار با تحقیق^۷ فراهم می‌آورند. با این حال، در ادبیات معاصر فلسفه دین، غالباً به سازگاری ایمان با تحقیق یا توجهی نشده و یا توسط برخی فلاسفه رد شده‌است. دیدگاه بوچک^۸ و شلنبرگ^۹ نمایانگر این دیدگاه است:

«تحقیق درباره [P] خود به معنای عدم ایمان است.» (Buchak, 2012: 232)

«ایمان فضیلت‌مند، ... مستلزم کنار گذاشتن شکاکیت فعال، یعنی جست‌وجوی اشکالات

یا تأمل در آن‌ها، است.» (Schellenberg, 2014: 84)

همچنین، دیدگاه غالب در فلسفه دین معاصر، ایمان دینی را مستلزم باور به گزاره‌های دینی می‌داند-دیدگاهی که منجر به ناسازگاری میان ایمان و تحقیق می‌شود. در حالی که از یک سو، شواهد تاریخی نشان می‌دهند که جمع میان ایمان و تحقیق عملاً ممکن بوده‌است؛ از سوی دیگر، نظریه‌های رایج درباره سرشت ایمان، به ناسازگاری ایمان و تحقیق حکم می‌کنند. این مسئله هم از منظر فلسفی چالشی نظری پیش روی ما می‌نهد و هم از منظر عملی، برای اندیشمندان دینداری که دغدغه تحقیق دارند، مسئله‌ای حائز اهمیت به شمار می‌آید.

^۱. faith

^۲. فیلسوفانی که در حوزه چیستی ایمان پژوهش می‌کنند، معمولاً میان انواع مختلف نسبت‌دادن ایمان تمایز قائل می‌شوند. (Audi, 2019) دو نوع شاخص از نسبت‌دادن ایمان عبارت‌اند از: «ایمان گزاره‌ای» یا «ایمان به اینکه»، و «ایمان به کسی یا چیزی». افزون بر این، می‌توان میان دو نوع دیگر از ایمان نیز تمایز نهاد: «ایمان سکولار» که در زمینه‌های غیردینی به کار می‌رود، و «ایمان دینی» که در بسترهای دینی مطرح می‌شود.

^۳. inquiry

^۴. William P. Alston

^۵. Louis P. Pojman

^۶. prima facie reason

^۷. inquiry-friendly faith

^۸. Lara Buchak

^۹. J. L. Schellenberg

سؤال اصلی این پژوهش آن است که آیا می‌توان بازتعریفی از ایمان ارائه داد که با فرایند تحقیق درباره گزاره‌های ایمانی سازگار باشد؟ به بیان دیگر، آیا می‌توان به توصیفی از ایمان دست پیدا کرد که نه در تقابل، بلکه در تعامل با بررسی عقلانی گزاره‌های دینی قرار گیرد؟ فرضیه این پژوهش آن است که با اتخاذ رویکرد غیرباورمحور^{۱۰} هوارد-اسنایدر^{۱۱} درباره ایمان، می‌توان ناسازگاری ظاهری میان ایمان و تحقیق را برطرف ساخت؛ به این معنا که ایمان لزوماً مبتنی بر باور نیست، بلکه می‌تواند بر پایه نگرش‌های شناختی شبه‌باور، همچون «فرض بدون باور»^{۱۲} نسبت به گزاره‌های دینی، در بستر یک برنامه تحقیقی عقلانی شکل گیرد. روش این تحقیق تحلیل مفهومی است که از منابع اصلی در دو حوزه معرفت‌شناسی معاصر و معرفت‌شناسی دین استفاده می‌کند.

مقاله حاضر، به بررسی مبانی نظری تحقیق از منظر معرفت‌شناسی معاصر می‌پردازد. سپس، به دیدگاه‌های رایج درباره ایمان پرداخته و نشان می‌دهد که این دیدگاه‌ها چگونه ایمان را مستلزم باور می‌دانند. در ادامه، به صورت‌بندی ناسازگاری میان ایمان و تحقیق اختصاص دارد و در انتها، دیدگاه هوارد-اسنایدر به‌عنوان راه‌حلی برای ناسازگاری ایمان و تحقیق بررسی خواهد شد.

۱. پیشینه تحقیق

در سال‌های اخیر کارهای قابل توجهی با کار پیشگامانه جین فریدمن^{۱۳} و دیگران در مورد ماهیت تحقیق در معرفت‌شناسی انجام شده‌است، از جمله:

(McGrath, 2021) , (Palmira, 2020) , (Friedman, 2013, 2017, 2019, 2020) , (Smith, 2020) , (Kelp, 2014, 2021).

جین فریدمن در آثار خود به‌طور ویژه بر ماهیت ذهنی تحقیق، رابطه آن با باور، و همچنین هنجارها و اهداف تحقیق تمرکز داشته‌است. او پرسش‌هایی نظیر «تحقیق چیست؟»، و «آیا داشتن باور با ادامه تحقیق سازگار است؟» را به‌صورت نظام‌مند بررسی کرده‌است. پالمیرا نیز به بررسی نگرش‌های ذهنی درگیر در تحقیق پرداخته‌است. کِلپ به تحلیل هدف تحقیق پرداخته‌است و اسمیت بر هنجارهای حاکم بر تحقیق تمرکز داشته‌است.

انتخاب دیدگاه جین فریدمن در این پژوهش، به دلیل جایگاه پیشرو او در تحلیل مفهومی تحقیق و نیز انسجام نظری و تعدد دیدگاهش در مقایسه با سایر نظریه‌پردازان این حوزه صورت گرفته‌است. مسئله سازگاری میان تحقیق و ایمان دینی، به‌ویژه با تکیه بر رویکرد غیرباورمحور هوارد-اسنایدر، در ادبیات فارسی مورد توجه قرار نگرفته‌است و تاکنون پژوهش مستقلی در این زمینه انجام نشده‌است.

¹⁰. Non-doxastic faith

¹¹. Daniel Howard-Snyder

¹². Beliefless assuming

¹³. Jane Friedman

از این رو، پژوهش حاضر از جنبه پرداختن به این مسئله با رویکردی نو و تمرکز بر الگویی کمتر شناخته شده در فضای فکری فارسی زبان، واجد نوآوری نظری محسوب می شود.

۲. سرشت تحقیق

برخی فیلسوفان، نقش تحقیق را در حل مسائل معرفت شناختی چنان بنیادین می دانند که معرفت شناسی را به عنوان «نظریه تحقیق» در نظر می گیرند. کِلپ^{۱۴} پیشنهاد می کند که معرفت شناسی باید بر محور تحقیق بازتعریف شود. او ادعا می کند که این مدل حتی از رویکرد «معرفت شناسی معرفت محور»^{۱۵} نیز پیشرفته تر است، چرا که معرفت را نه نقطه آغاز، بلکه نتیجه یک فرآیند هدفمند تحقیق می داند (Kelp, 2021: 359-360).

از منظر فریدمن تحقیق یک فعالیت پویا است که با نگرش های پرسشی مثل کنجکاوی هدایت می شود. او پیشنهاد می کند به جای تمرکز بر «هدف تحقیق»، باید به سازوکار آن و نقش پرسش های محقق توجه کرد. (Friedman, 2024: 5-10) فریدمن از دیدگاه مبتنی بر نگرش^{۱۶} پیروی می کند^{۱۷}، در نتیجه او استدلال می کند که پژوهش صرفاً انجام یک سری اعمال (مثل جستجو، پرسش، یا آزمایش) نیست، بلکه نیازمند یک حالت ذهنی خاص است که آن را «نگرش پرسشی»^{۱۸} می نامد. این نگرش ها شامل کنجکاوی^{۱۹}، تعجب^{۲۰}، تأمل^{۲۱} و تفکر انتقادی است (Friedman, 2017: 311). فریدمن برای تقویت ادعای ناسازگاری میان تحقیق و باور از این مثال استفاده می کند. پزشکی کشته شده است و مورس مسئول بررسی این پرونده است. با این حال، مورس به یاد می آورد که خودش قاتل است، اما او وانمود می کند که در حال تحقیق است و همان فرآیند تحقیقی را طی می کند که یک بازرس واقعی در جستجوی قاتل انجام می دهد: او شواهد جمع آوری می کند، از شاهدان بازجویی می کند، و تمام مراحل تحقیقات جنایی را دنبال می کند.

اما با وجود شباهت اعمال مورس به یک تحقیق واقعی، او نمی تواند واقعاً درباره این پرسش که «چه کسی پزشک را کشته است؟» تأمل کند، زیرا پاسخ این پرسش برای او از پیش مشخص است. این مثال، این ادعا را تقویت می کند که تحقیق مستلزم نگرش تحقیقی نسبت به یک پرسش است، در حالی که داشتن باور به پاسخ آن پرسش، با این نگرش ناسازگار است. (Friedman, 2019: 7-10) فریدمن این استدلال را به شکل زیر بیان می کند:

¹⁴. Kelp

¹⁵. knowledge-first epistemology

¹⁶. Attitude-Centric View

¹⁷. دو دیدگاه اصلی درباره تعریف تحقیق وجود دارد: ۱. دیدگاه ساده انگارانه ۲. دیدگاه مبتنی بر نگرش (Smith, 2020: 182-186).

¹⁸. Interrogative Attitudes-IAs

¹⁹. Curiosity

²⁰. Wondering

²¹. Contemplation

«ادعای من این است که باور، یک نظر قطعی است ... به این معنا که در حالت عادی، کسی که در زمان t باور دارد که P پاسخ پرسش Q است، در زمان t در حال تحقیق درباره Q نیست؛ یعنی باورمندان معمولاً دیگر شگفت‌زده، کنجکاو یا در حال جست‌وجو نیستند» (ibid: 12).

در همین راستا، فریدمن دو حالت ذهنی متمایز را معرفی می‌کند:

- الف. حالت پژوهش^{۲۲}: فرد در این حالت پرسشی را باز نگه می‌دارد و فعالانه به دنبال پاسخ است.
ب. حالت حل‌شده^{۲۳}: فرد در این حالت پرسش را بسته می‌پندارد و به یک پاسخ رسیده‌است.
(ibid: 17-18).

فریدمن استدلال می‌کند که مثلاً باور به اینکه «X مجرم است» با حالت پژوهش ناسازگار است: اگر فردی به یک پاسخ، باور داشته باشد، دیگر نمی‌تواند همزمان در حالت پژوهش باشد. این ناسازگاری منجر به هنجار «فرد نباید همزمان به یک پاسخ باور داشته باشد و درباره آن پرسش کند»^{۲۴} می‌شود. (ibid: 12-14).

فریدمن، محتوا یا موضوعات نگرش‌های پرسشی را سوالات «چه‌طور» می‌داند، (Friedman, 2013: 2). فریدمن معتقد است که بودن در چنین نگرش‌هایی نیازمند باز بودن معرفت‌شناختی است:

«موضوعی که نگرش پرسشی به Q دارد، موضوعی است که Q را به‌عنوان یک سوال باز یا بی‌پاسخ یا حل‌نشده می‌بیند. زمانی که ما کنجکاو هستیم یا در حال تعجب یا تحقیق درباره Q هستیم، در یک معنای مهم این‌طور است که آن را به‌عنوان چیزی که از قبل جواب آن را نداریم در نظر می‌گیریم؛ در این معناست که ما Q را به‌عنوان باز در نظر می‌گیریم» (ibid: 6). دیدگاه‌های مختلفی^{۲۵} درباره ماهیت پرسش‌ها مطرح می‌شود (ibid: 10-19). در میان این دیدگاه‌ها، فریدمن از دیدگاه نگرش‌های پرسش‌محور^{۲۶} دفاع می‌کند. او درباره ماهیت پرسش‌ها، استدلال می‌کند، نگرش‌های پرسشی مستقیماً به خود پرسش اشاره دارند، نه به گزاره‌های مرتبط با آن. (ibid: 22).

فریدمن در راستای بیان ماهیت تحقیق، به مفهوم کلیدی و محوری دیگری در تحقیق اشاره می‌کند. ادعای اصلی او این است که تعلیق قضاوت درباره یک پرسش (Q) معادل است با تحقیق درباره آن پرسش. او تعلیق را نگرش‌شناختی می‌داند که صرفاً به معنای عدم باور نیست، بلکه یک نگرش خنثی و متعهدانه نسبت به یک پرسش است. (Friedman, 2017: 6-7)

²². Inquiring Mode

²³. Settled Mode

²⁴. DBI (Don't Believe and Inquire)

²⁵. چهار دیدگاه در این زمینه وجود دارد: ۱. گزاره‌گرایی مرتبه بالاتر^۲. گزاره‌گرایی پاسخ صحیح^۳. گزاره‌گرایی پاسخ ممکن^۴. نگرش‌های پرسش‌محور.

²⁶. Question-directed attitudes

او بر این گمان است که بین تعلیق و تحقیق رابطه دوطرفه وجود دارد. از سویی، تحقیق مستلزم تعلیق قضاوت است: وقتی درباره پرسشی تحقیق می‌کنیم، پرسش را باز می‌گذاریم، یعنی تعلیق قضاوت داریم. نقض این رابطه منجر به تعارض شناختی می‌شود (مثلاً تحقیق درباره چیزی که از قبل پاسخ آن را می‌دانیم). از سویی دیگر، تعلیق قضاوت مستلزم تحقیق است: تعلیق، تعهد به ادامه تحقیق است. دیدگاه‌های دکارت و پیروان شک‌گرایی پیرونی که تعلیق را آغاز تحقیق می‌دانستند، مثال‌هایی در این رابطه هستند. ^{۲۷} (ibid: 8-10).

فریدمن با استناد به هنجار نادانی ^{۲۸} نشان می‌دهد که تعلیق قضاوت تنها زمانی معقول است که فرد پاسخ را نداند و در جستجوی آن باشد. به عنوان مثال: اگر ندانید «آیا باران خواهد آمد»، تعلیق قضاوت و تحقیق درباره آن معقول است. اما، اگر بدانید «باران خواهد آمد»، تعلیق قضاوت یا ادامه تحقیق نادرست است.

دیدگاه فریدمن درباره نقش تعلیق قضاوت در فرآیند تحقیق، زمینه مناسبی برای فهم ساختار معرفتی تحقیق فراهم می‌آورد. اما برای فهم دقیق‌تر از اینکه فرآیند تحقیق چگونه پیش می‌رود و چه مراحل دارد، می‌توان از تحلیل مایکل پالمیرا بهره برد. پالمیرا با استفاده از ایده فریدمن درباره تعلیق قضاوت، می‌کوشد این فرآیند را به‌طور گام‌به‌گام صورت‌بندی کند و نشان دهد که نگرش‌های شناختی در تحقیق چگونه تغییر می‌کنند. او بر این باور است که تحقیق نه یک حالت یک‌دستی از تعلیق قضاوت، بلکه فرآیندی پویا است که شامل مراحل است که در هر یک از آن‌ها نگرش‌شناختی محقق تغییر می‌کند. از منظر مایکل پالمیرا ^{۲۹} فرآیند تحقیق می‌تواند به سه مرحله تقسیم شود، Palmira, 2020: 2):

در مرحله اول، محقق اطلاعات جمع‌آوری می‌کند و نسبت به همه پاسخ‌های ممکن بی‌طرف است. در این مرحله، فرد پرسشگر نسبت به هر پاسخی به سوال Q باز است. او قضاوت را معلق نگه می‌دارد و هیچ پاسخی را از پیش پذیرفته نمی‌دارد. (ibid: 5).

در مرحله دوم، وقتی پرسشگر شواهدی جمع‌آوری کرده و به پاسخ خاصی تمایل پیدا می‌کند، او هنوز در حال تحقیق است، اما دیگر تعلیق در قضاوت ندارد. در این مرحله، فرد پاسخ جزئی به سوال دارد و به دنبال جمع‌آوری شواهد بیشتر برای تقویت این پاسخ است. او به‌طور احتمالی به پاسخ خاصی گرایش پیدا کرده است، در حالی که سوال همچنان باز است (ibid: 10-13).

مرحله سوم زمانی است که پرسشگر جواب کامل به سوال دست می‌یابد. در این مرحله، تحقیق بسته می‌شود و پاسخ قطعی و کامل به سوال Q داده می‌شود.

^{۲۷}. دیدگاه دیگری نیز وجود دارد که همیشه مستلزم تعلیق قضاوت نمی‌داند و بر این ادعاست که این دو، گاهی می‌توانند مستقل از هم عمل کنند (McGrath, 2021: 4-7).

^{۲۸}. Ignorance Norm

^{۲۹}. Michel Palmira

برخلاف دیدگاه فریدمن که ماهیت نگرش‌شناختی در مرحله دوم تحقیق را «تعلیق قضاوت» می‌داند، پالمیرا معتقد است که تعلیق قضاوت ناکافی است، چرا که نمی‌تواند وحدت موضوع تحقیق را در طول مراحل مختلف آن تبیین کند. او نگرش «فرضیه^{۳۰}» را مناسب این مرحله می‌داند که ویژگی‌های خاص خود را دارد:

۱. فرضیه به معنای تمایل‌شناختی به یک پاسخ خاص است، در حالی که تحقیق هنوز باز است.
۲. این نگرش شامل مجموعه‌ای از تمایلات پژوهش محور است، مانند تمایل به بررسی شواهد برای تأیید پاسخ مورد نظر.
۳. برخلاف باور، فرضیه شامل تعهد به بیان قطعی یا استفاده نامحدود از پاسخ در استدلال‌های عملی و نظری نیست (ibid: 8-12).

هنجارهای حاکم بر فرضیه از منظر پالمیرا به شرح زیر است:

۱. یک فرد می‌تواند فرضیه p را داشته باشد اگر و تنها اگر این فرضیه به پیشرفت قابل اعتماد در تحقیق بینجامد.
۲. این هنجار برخلاف هنجارهای حاکم بر باور که مبتنی بر صدق هستند، بر پیشرفت تحقیق تمرکز دارد (ibid: 10-15).
- در نهایت، پالمیرا نشان می‌دهد که فرضیه به عنوان یک نگرش باورگونه مستقل، برای درک فرآیند تحقیق ضروری است (ibid: 21). بنابراین، نگرش‌شناختی مراحل تحقیق بر اساس دیدگاه پالمیرا چنین است:

۱. تعلیق قضاوت (گشودگی تحقیق) ۲. فرضیه (گشودگی تحقیق) ۳. باور (خاتمه تحقیق)
- چنان‌که دیدیم، بررسی دیدگاه‌ها درباره سرشت تحقیق نشان داد که تحقیق، به‌عنوان فرآیندی برای یافتن پاسخ یک پرسش، مستلزم باز بودن مسیرهای شناختی است، در حالی که باور نوعی پذیرش و تثبیت را در بر دارد. اینک باید به بررسی دیدگاه‌های رایج درباره ایمان بپردازیم و ببینیم آیا ایمان با سرشت تحقیق سازگار است؟

۳. رویکرد رایج در باب چیستی ایمان: التزام به باور

رویکرد رایج در چیستی ایمان، آن را مبتنی بر التزام به باور می‌داند. در معرفت‌شناسی، در حالی که باور معمولاً به‌عنوان وضعیتی غیراختیاری و ناارادی در پاسخ به شواهد و دلایل تلقی می‌شود، ایمان رویکردی است که با اختیار، اراده و التزام عملی همراه است. از این منظر، دیندار می‌تواند فراتر از صرف باور، که ممکن است صرفاً واکنشی معرفت‌شناختی به شواهد باشد، تصمیمی آگاهانه، ارادی و شورمندانه برای تعهد به دین اتخاذ کند.

³⁰. hypothesis

با وجود تنوع انواع ایمان از منظرهای مختلف، می‌توان گفت که ایمان به طور کلی دارای دو مؤلفه اصلی است که در اغلب تحلیل‌ها برجسته‌اند:

۱. مؤلفه شناختی: ^{۳۱} مؤلفه ای باورگونه که یک نگرش گزاره‌ای است؛ نگرشی معطوف به محتوای گزاره که متصف به صدق یا کذب می‌شود. 2: (Jackson, 2023)

۲. مؤلفه کنشی-ارزشی: ^{۳۲} این مؤلفه بیانگر تمایل و ارزیابی مثبت فرد نسبت به موضوع ایمان است و جنبه‌های احساسی و ارادی را در بر می‌گیرد. 3: (ibid)

رویکرد رایج در ایمان که که مورد توجه دیدگاه‌هایی همچون؛ الهیات طبیعی، استدلال‌های عملی، معرفت‌شناسی اصلاح‌شده می‌باشد، نگرش شناختی ایمان را باور می‌دانند. از آنجا که، هدف از اتخاذ این دیدگاه‌ها توسط مدافعان باور دینی، در نقض و حل چالش قرینه‌گرایی ^{۳۳}، دفاع از معقولیت و توجیه باور دینی بوده‌است، لذا، از منظر آنها، رویکرد گزاره‌ای به باور، شرط ضروری ایمان است. به عبارت دیگر، ایمان به اینکه P، باور به اینکه P و یا مستلزم باور به اینکه P است. از همین رو، رویکرد غالب در مسئله رابطه ایمان و باور، رویکرد ملتزم-به-باور ^{۳۴} است. مدافعان این رویکرد دو دسته هستند: دسته اول: گروهی که وضعیت معرفتی ناظر به گزاره‌های دینی را برخورددار از قطعیت معرفتی می‌داند و دلایل موجود به کفایت، امکان توجیه واکنش باور نسبت به گزاره‌های دینی را دارند. معرفت‌شناسی اصلاح شده و یا دلیل‌گروی تعدیل شده چنین موضعی دارند.

دسته دوم: بر این باورند که گزاره‌های دینی، از لحاظ معرفتی با تردید همراه هستند و به قطعیت معرفتی نمی‌رسند. با این حال، این گروه معتقدند که مخاطره معرفتی ملتزم-به-باور، حتی با آگاهی از وجود شک و نابسندگی دلایل، همچنان از منظر معرفتی، اخلاقی یا عملی موجه است. بر این اساس، دیدگاه‌های ایمان مبتنی بر رویکرد ملتزم-به-باور را می‌توان به شرح زیر تقسیم‌بندی کرد:

۱. ایمان به مثابه باور به گزاره‌ها: طبق دیدگاه آکویناس، ایمان ترکیبی از عقل و وحی است و باور به گزاره‌هایی همچون «خدا وجود دارد» بر اساس دلایل عقلانی و وحی الهی شکل می‌گیرد. 138-142: (Swinburne, 2005)

۲. ایمان، باوری مبتنی بر گواهی ^{۳۵}: در این تلقی ایمان به اینکه P، معادل است با باور به اینکه P که مبتنی بر گواهی شکل گرفته‌است. این باور از طریق گواهی یک فرد می‌تواند موجه شده باشد. 246-250: (Dougherty, 2014)

۳. ایمان، باوری مبتنی بر حس الوهی ^{۳۶}: جریان معرفت‌شناسی اصلاح‌شده، که توسط فیلسوفانی همچون الوین پلنتینگا و ویلیام آلستون معرفی و توسعه یافته‌است، ادعا می‌کند که باور دینی نیازی به

³¹. Cognitive

³². Conative-evaluative

³³. The Evidentialist challenge

³⁴. Doxasticism

³⁵. Faith as Belief Formed via Testimony

³⁶. Faith as Belief Formed via a Sense of the Divine

توجیه مبتنی بر قرائن ندارد و می‌تواند به‌عنوان یک باور به درستی پایه پذیرفته شود معرفت‌شناسی اصلاح‌شده معتقد است که باور به وجود خدا می‌تواند به صورت مستقیم و از طریق فرآیندهای شناختی صحیح شکل بگیرد. در این دیدگاه، ایمان باوری است که از طریق یک قوه ذهنی-شناختی ویژه شکل می‌گیرد (Plantinga, 1983: 80).

۴. ایمان به‌مثابه مخاطره ملتزم-به-باور^{۳۷} یکی از دسته دیدگاه‌های مخاطره‌پذیرهای معرفتی، دیدگاه مخاطره ملتزم-به-باور است. از منظر این دیدگاه اراده می‌تواند در مواقعی که دلایل عقلانی قطعی نیستند، بر تصمیم‌گیری فرد تأثیر بگذارد. برخلاف دیدگاه‌های دیگر، اینجا اراده به‌عنوان یک مکانیزم انتخاب فعال عمل می‌کند. ایمانی که استدلال‌های عملی بر وجود خدا توصیف می‌کند، بر اساس مدلی برآمده از انتخاب باور دینی و عقلانیت عملی است (Bishop, 2005: 106). یکی از مشهورترین نمونه‌های این رویکرد، شرطیه پاسکال^{۳۸} است. پاسکال استدلال می‌کند که وقتی عقل نمی‌تواند به‌طور قطعی در مورد وجود خدا تصمیم بگیرد، عقلانیت عملی، ما را به باور به خدا سوق می‌دهد، زیرا باور به خدا، حتی در صورت عدم وجود او، منجر به زندگی اخلاقی و فضیلت‌مندانه می‌شود. ویلیام جیمز، جان بیشاپ نیز با استدلال دیگری در همین دسته دیدگاه قرار دارند.^{۳۹}

(Bishop, 2007: 30-36; Buchak, 2017: 8).

با توجه به مدل‌های مختلف ایمان باورمحور، روشن شد که در این دیدگاه، ایمان مستلزم باور است و این باور، چه بر اساس گواهی، چه مبتنی بر حس الوهی یا اراده، نقش اساسی در تحقق ایمان ایفا می‌کند.

حال اگر ایمان مستلزم باور باشد، آیا می‌توان به گزاره دینی ایمان داشت و هم‌زمان درباره همان گزاره تحقیق کرد؟ به بیان دیگر، آیا ایمان با فعالیت پژوهشی درباره محتوای خود قابل جمع است؟ این پرسش‌ها ما را به بحثی اساسی‌تر در بخش چهارم می‌رسانند: ناسازگاری ایمان و تحقیق. در بخش بعدی بررسی خواهیم کرد که چگونه الزام به باور در ایمان به ناسازگاری با تحقیق می‌انجامد.

۴. ناسازگاری ایمان و تحقیق-صورت‌بندی مسئله

در این بخش استدلال می‌کنم که هنگام تبیین امکان ایمان سازگار با تحقیق، با یک دوراهی مواجه هستیم. از یک سو، تحقیق درباره صدق p مستلزم تعلیق باور به p است، زیرا تا زمانی که فرد درباره p تحقیق می‌کند، نمی‌تواند از پیش آن را پذیرفته باشد. از سوی دیگر، در دیدگاه رایج، ایمان به p مستلزم باور به p است. بنابراین، فرد نمی‌تواند هم‌زمان به p ایمان داشته باشد و درباره صدق p تحقیق کند.

^{۳۷}. Doxastic Venture

^{۳۸}. Pascal's Wager

^{۳۹}. به این دیدگاهها، ایمان به‌مثابه باور-به‌علاوه نیز گفته می‌شود (Jackson, 2023: 9).

ناسازگاری ایمان و تحقیق بر دیدگاهی درباره سرشت تحقیق استوار است که بدان می‌پردازیم. تحقیق مستلزم باز نگه‌داشتن یک پرسش است. برای مثال، اگر پژوهشگری در حال تحقیق درباره این پرسش باشد که «کدام مدل هوش مصنوعی پیشرفته‌تر است؟»، تا زمانی که به نتیجه نرسیده‌است، این پرسش برای او باز است. در مقابل، باور پاسخ این پرسش را مختومه می‌کند. اگر کسی باور داشته باشد که «چت‌جی‌پی‌تی پیشرفته‌ترین مدل هوش مصنوعی است»، دیگر برای او این پرسش باز نیست که «کدام مدل هوش مصنوعی پیشرفته‌تر است؟» و طبیعتاً به دنبال پاسخ آن نخواهد بود. بنابراین، تحقیق درباره p مستلزم باز نگه‌داشتن پرسش از صدق p است، در حالی که باور به p این پرسش را مختومه می‌کند. در نتیجه، تحقیق درباره p با باور به p ناسازگار است. فریدمن این ناسازگاری را از طریق مثال بازرس مورس نشان داد. بنابراین، اولین شق این دوراهی چنین بیان می‌شود:

۱. تحقیق درباره p مستلزم تعلیق باور به p است.

از سوی دیگر، همان‌طور که در بخش پیشین توضیح داده شد، در دیدگاه رایج، ایمان به p مستلزم باور به p است. در نتیجه، دومین شق دوراهی چنین است:

۲. ایمان به p مستلزم داشتن باور به p است. بنابراین، صورت‌بندی دوراهی چنین است:

۲-۱. تحقیق درباره اینکه p صادق است، مستلزم تعلیق باور به اینکه p صادق است.

۲-۲. ایمان به اینکه p صادق است، مستلزم داشتن باور به اینکه p صادق است.

۲-۳. بنابراین، ایمان و تحقیق با یکدیگر ناسازگارند.

این نتیجه نشان می‌دهد که ایمان با تحقیق ناسازگاری ظاهری دارد. اگر ایمان مستلزم باور است، و اگر تحقیق مستلزم تعلیق باور است، در این صورت فرد نمی‌تواند هم‌زمان هم مؤمن باشد و هم به‌طور واقعی درباره ایمان خود تحقیق کند. ممکن است کسی بپرسد: آیا تحقیق همیشه مستلزم تعلیق باور است؟ آیا کسی که به p باور دارد، نمی‌تواند با هدف تقویت یا بررسی مجدد باور خود تحقیق کند؟ در پاسخ، می‌توان به استدلالی که توسط فریدمن ارائه شده، استناد کرد. او به تمایز میان تحقیق در مورد یک سوال خاص (Q) و جمع‌آوری شواهد بیشتر برای جواب پذیرفته‌شده به آن سوال می‌پردازد. فریدمن می‌گوید که یکی ممکن است بخواهد شواهد بیشتری برای یک سوال خاص جمع‌آوری کند، حتی زمانی که خود او قبلاً پاسخ به آن سوال را پذیرفته‌است. این بدین معناست که شخص ممکن است در جستجوی اطلاعات بیشتر در رابطه با یک سوال باشد، بدون اینکه دوباره همان سوال را از ابتدا باز کند. (Khalaj, 2023: 7-8).

حال با توجه به دوراهی مذکور، اگر این معضل حل نشود، در این صورت ایمان مبتنی بر تحقیق غیرممکن خواهد بود. این نتیجه چالشی جدی برای هر نظریه‌ای است که می‌خواهد ایمان را با تحقیق‌پذیری هم‌خوان بداند. در ادامه، باید بررسی کرد که آیا راه حلی وجود دارد که بتواند این ناسازگاری را حل کند، یا اینکه واقعاً ایمان و تحقیق دو مسیر ناسازگارند.

۵. راه حل غیر باور محور در چارچوب دیدگاه دنیل هوارد-اسنایدر درباره ایمان

در سال های اخیر، رویکردی نوین در معرفت شناسی دین مطرح شده که ایمان را از باور مستقل می داند. هوارد-اسنایدر یکی از مدافعان برجسته این رویکرد است که نشان می دهد ایمان نیازی به باور ندارد و در نتیجه، می تواند با تحقیق سازگار باشد. اگر این دیدگاه صحیح باشد، آن گاه فرد می تواند بدون باور به اینکه p ، همچنان به p ایمان داشته باشد، و در عین حال، تحقیقی درباره صدق یا کذب p انجام دهد. در ادامه، نخست توضیح می دهیم که چگونه هوارد-اسنایدر ایمان را از باور مستقل می کند و سپس نشان می دهیم که این دیدگاه چگونه ناسازگاری ایمان و تحقیق را برطرف می سازد.

بر اساس رویکرد غیر ملتزم-به-باور، باور، مؤلفه شناختی ضروری برای ایمان نیست. مدافعان رویکرد غیر ملتزم به باور معتقدند که ایمان می تواند در لایه شناختی خود مؤلفه ای جایگزین باور داشته باشد.^{۴۰} این رویکرد بیشتر از آن روی، توسعه یافته است که تجربه زیسته دینی مؤمنان، در شرایط عصر معاصر که در آن فضای فکری سکولار و شک گرایی حاکم است، حاکی از آن است که آنان در خصوص گزاره های ایمانی خود با شک و تردید معرفتی مواجه هستند. از سوی دیگر نیز، با ندانم گرایایی مواجه هستیم که در وضعیت تعلیق قضاوت به سر می برند.

این مسئله که برخی از مؤمنان با شرایط شک و تردید مواجه هستند و مدل باور محور نمی تواند توضیح دهد که چطور افراد با ایمان، حتی در مواجهه با شک های جدی و بلند مدت، همچنان به دین خود پایبند بمانند، به «مسئله مادر ترزا»^{۴۱} معروف است. مادر ترزا با وجود تعهد دینی عمیقش، سال ها با احساس شک و خلأ روحی روبه رو بود. (McKaughan, 2013: 106). او می نویسد: سکوت و خلأ آن قدر عظیم است که نگاه می کنم و نمی بینم، گوش می دهم و نمی شنوم (ibid, 2018: 204-207).

در همین راستا، آلستون بیان می کند در دوران سکولار و علمی معاصر که از نظر فکری ناآرام است، بسیاری از مسیحیان متعهد احساس اطمینان نسبت به صدق این آموزه های دینی ندارند. وقتی به این مسائل فکر می کنند، هیچ گونه احساس حقیقت روشنی در آن ها بروز نمی کند. آن ها با تردیدهایی مواجه هستند؛ از خود یا دیگران می پرسند که چه دلایلی وجود دارد که باور کنند همه این ها واقعاً رخ داده اند. این گونه افراد ممکن است به عنوان مسیحیان شکاک شناخته شوند (Alston, 1996: 15-17; Howard-Snyder, 2017: 2).

از منظر آلستون، اگر این مسیحیان شکاک ایمان به داستان مسیحی نداشته باشند، ممکن است کسی پرسد چگونه می توانند ایمان مسیحی داشته باشند. آلستون این معضل را تحت عنوان «مسئله مسیحی شکاک»^{۴۲} مطرح می کند.

^{۴۰}. مدافعان رویکرد غیر باور محور، در تحلیل خود از مفهوم باور، تلقی ای همه یا هیچ دارند، نه تلقی طیفی (کریدنس).

^{۴۱}. the Mother Teresa Problem

^{۴۲}. The problem of the skeptical Christian

دنیل هوارد-اسنایدر که یکی از مدافعان برجسته رویکرد غیرملتزم-به-باور است در پاسخ به «مسئله مسیحی شکاک» دیدگاه جدیدی را در توصیف ایمان ارائه می‌دهد. هوارد-اسنایدر برای تأمین نگرش شناختی عنوان فرض بدون باور را پیشنهاد می‌دهد. فرض بدون باور نوعی رویکرد شبیه باور است که با شک سازگار است و با ناباوری ناسازگار است. این تلقی از آنجا که رویکردی ناظر به واقع است و هدف صدق معرفت‌شناختی دارد با باور مشابه است اما فاقد برخی از ویژگیهای باور است:^{۴۳}

۱. او تمایلی به اینکه با درجه‌ای از اطمینان احساس کند که p صادق است، ندارد.
۲. او هنگام پرسش در مورد p، تمایلی به اظهار زبانی اینکه p صادق است، نخواهد داشت.
۳. اگر متوجه شود که p کاذب است، او تمایلی به شگفت‌زده شدن نخواهد داشت (Howard-Snyder, 2013: 366).

این ویژگی‌ها نشان می‌دهند که فرض بدون باور، برخلاف باور، مستلزم قطعیت‌شناختی نیست. اسنایدر برای تبیین بهتر نگرش شناختی فرض بدون باور، چند آزمون فکری بیان می‌کند، یک از آنها آزمون فکری زیر است:

یک ژنرال ارتش در حال مواجهه با نیروهای دشمن است. او نیاز دارد که عمل کند. سربازان او اطلاعاتی در مورد وضعیت دشمن می‌دهند، اما این اطلاعات به اندازه کافی برای تصمیم‌گیری در مورد اینکه نیروها در یک وضعیت خاص قرار دارند یا چند وضعیت دیگر، کافی نیست. بنابراین، او فرض می‌کند که نیروها در وضعیتی که از میان گزینه‌های قابل قبول کمترین احتمال نادرست بودن را دارد، قرار دارند، مثلاً فرض می‌کند که آنها در میان سنگ‌ها در قله پراکنده شده‌اند. سپس، بر اساس این فرض، او نیروهای خود را به شیوه‌ای که بیشترین احتمال را برای مقابله با دشمن دارد، تنظیم می‌کند (Howard-Snyder, 2016: 7-8).

در این آزمون فکری، ژنرال به دلیل فقدان اطلاعات کافی با نابسندگی دلایل روبه‌روست، در نتیجه دچار تردید معرفتی شده و فاقد باور نسبت به گزاره مورد نظر است. او با وجود نداشتن باور و اطمینان، بر اساس فرض عمل می‌کند. درواقع او به گونه‌ای عمل می‌کند که با توجه به اهدافش از او انتظار می‌رود (Howard-Snyder, 2019: 9-11).

همچنین، از دیدگاه او، ایمان یک نگرش گزاره‌ای پیچیده است که از نظر موضع‌شناختی، می‌تواند به شکل‌های مختلفی ظاهر شود؛ باور، پذیرش، یا فرض

. به همین دلیل، مدل ایمان اسنایدر، مدلی تکثرگرایانه است که ترکیبی از مؤلفه باورمحور و غیرباورمحور را در بر می‌گیرد و انعطاف‌پذیری آن را با وضعیت‌های معرفتی مختلف سازگار می‌سازد. (Howard-Snyder, 2013: 367)

^{۴۳}. آلستون نمایه‌ای از باور ارائه می‌دهد که در آن، باور به مثابه یک حالت توانشی وصف می‌شود که دارای شش تمایل با کارکرد رفتاری و روان‌شناختی است.

مختلف، از جمله شرايطی که فرد با شک مواجه است، ادامه یابد. بر اساس آنچه گفته شد، رویکرد هوارد-اسنایدر نشان می‌دهد که ایمان می‌تواند بدون باور نیز وجود داشته باشد.

حال، با تکیه بر این رویکرد، می‌توان به پرسش اساسی این بخش پرداخت: چگونه ایمان و تحقیق می‌توانند با یکدیگر همزیستی داشته باشند، بدون آنکه در ناسازگاری قرار گیرند؟

برای پاسخ به این پرسش، می‌توان از ساختار سه‌مرحله‌ای تحقیق استفاده کرد و نشان داد که مراحل اساسی پژوهش علمی و فلسفی با چارچوب ایمان غیرباورمحور سازگار است. البته لازم به ذکر است که از میان سه مرحله تحقیق، فرایند تحقیق تنها در دو مرحله اول روی می‌دهد، زیرا در مرحله سوم، تحقیق مختومه می‌شود. از این رو، دو مرحله اول تحقیق بررسی خواهد شد.

مرحله اول: تعلیق قضاوت و هم‌پوشانی آن با ایمان غیرملتزم به باور: در این مرحله، محقق هنوز به هیچ پاسخی برای پرسش خود نرسیده است. او در وضعیت تعلیق قضاوت قرار دارد، یعنی نه گزاره p را پذیرفته و نه آن را رد کرده است. محقق در این مرحله، باید از پیش‌داوری بپرهیزد و هیچ پاسخی را تا زمانی که شواهد کافی به دست نیآورده، تأیید یا رد نکند. ما تعلیق می‌کنیم تا بهتر بدانیم و به بهبود وضعیت‌شناختی برای کسب معرفت دست پیدا کنیم. به طور مشابه، فردی که در ندانم‌گرایی، در مورد صدق گزاره ایمانی در تعلیق قضاوت است. او نه به صدق آن گزاره باور دارد و نه آن را رد می‌کند، بلکه در فضایی از تردید معرفتی زندگی می‌کند. این وضعیت، درست مانند مرحله نخست تحقیق است. ندانم‌گرا همچون محقق در آغاز پژوهش، نه به باور و اینکه p و نه عدم باور رسیده است. این امر نشان می‌دهد که محقق و ندانم‌گرا در مرحله تعلیق قضاوت، وضعیت مشابهی دارند، زیرا برای هر دو، پرسش و یا گزاره بدون پاسخ گشوده است.

جدول ۱. شباهت‌های بین این دو موقعیت در مرحله اول تحقیق (تعلیق قضاوت)

ویژگی‌ها	محقق	فرد شکاک
عدم پذیرش	هنوز پاسخی را به دست نیاورده است.	هنوز به گزاره دینی باور ندارد.
عدم انکار	هنوز هیچ پاسخی را رد نکرده است.	نسبت به گزاره ایمانی موضع عدم باور ندارد.

ویژگی‌های مشترک میان محقق و فرد شکاک در مرحله اول تحقیق:

۱. عدم پذیرش کامل- همان‌طور که محقق هنوز نتیجه‌ای را تأیید نکرده، مؤمن شکاک نیز هنوز به گزاره دینی باور ندارد.

۲. عدم رد قطعی- محقق در این مرحله، هنوز هیچ پاسخی را رد نکرده است. به همین ترتیب، مؤمن شکاک نیز نسبت به گزاره ایمانی موضع نفی ندارد.

۳. گشودگی نسبت به تحقیق و بررسی- همان‌گونه که یک پژوهشگر علمی در این مرحله امکان شروع بررسی و تحقیق دارد، مؤمن شکاک نیز به تحقیق درباره باورهای دینی خود می‌تواند بپردازد.

مرحله دوم تحقیق و وضعیت شناختی فرد شکاک در رویکرد غیر باورمحور: در مرحله دوم تحقیق، نگرش شناختی محقق بر اساس دیدگاه پالمیرا، فرضیه است. در این مرحله، فرد همچنان در فرآیند تحقیق قرار دارد، اما دیگر در وضعیت تعلیق قضاوت باقی نمی ماند. او با جمع آوری شواهد، به پاسخی جزئی برای پرسش خود متمایل شده است، در حالی که مسئله همچنان برای او باز است. در این مرحله، تحقیق همچنان ادامه دارد، اما فرد به طور مقدماتی به پاسخی خاص متمایل شده است. یک گرایش احتمالی است که بر اساس شواهد موجود شکل گرفته است. به طور مشابه، در رویکرد غیر باورمحور، فرد شکاک بر اساس برخی شواهد، گرایش احتمالی به صدق گزاره پیدا کرده است و در نتیجه نگرش شناختی مثبت ضعیفی نسبت به گزاره ایمانی اتخاذ می کند. این نگرش، آن گونه که هوارد-اسنایدر بیان می کند، «فرض بدون باور» است.

جدول ۲. ویژگی های مشترک بین محقق و فرد شکاک در مرحله دوم تحقیق

ویژگی ها	محقق	فرد شکاک
نگرش شناختی	بر اساس نگرش شناختی فرضیه به پاسخی جزئی گرایش پیدا کرده است.	با اتخاذ نگرش شناختی فرض، گرایشی مقدماتی به صدق یک گزاره ی دینی دارد.
عدم پذیرش	در وضعیت عدم باور نسبت به پاسخی کامل سوال قرار دارد، اما به پاسخی جزئی تمایل پیدا کرده است.	همچنان در وضعیت عدم باور باقی می ماند، اما به صدق گزاره تمایل دارد.
حساسیت به شواهد جدید	نسبت به شواهد جدید حساس است و به دنبال پاسخ کامل می گردد.	به دلیل گرایش (هرچند ضعیف) به صدق، در برابر شواهد جدید گشوده می ماند و به بررسی بیشتر ادامه می دهد.
تعهد عملی	ممکن است بر اساس فرضیه ی خود آزمایش هایی انجام دهد یا مسیر تحقیق را در آن جهت هدایت کند.	بدون پذیرش قطعی گزاره ی دینی و بر اساس فرض، به نحوی زندگی می کند که گویی آن گزاره صادق است (مثلاً انجام اعمال دینی و مشارکت در مراسم مذهبی بدون باور به صدق آن ها).

فرض بدون باور، برخلاف باور، فاقد احساس اطمینان به صدق p است و در نتیجه سطح ضعیفی از تعهد به صدق را دارد. فردی که بر اساس این فرض عمل می کند، هنوز به طور قطعی p را نپذیرفته، اما آن را به عنوان یک احتمال جدی در نظر دارد و هدایت کننده عمل و رفتار او شده و منجر به اقدام عملی میشود. در نتیجه، فرض بدون باور به دلیل آنکه پروای صدق دارد، همچنان فرد را به شواهد حساس نگه می دارد و او را در معرض شواهد بیشتر برای کسب باور قرار می دهد. از همین رو، با اتخاذ فرض به اینکه p فرد میتواند به پاسخی جزئی متمایل شود. زیرا، طبق دیدگاه فریدمن، باید بین پاسخ کلی و پاسخ جزئی در تحقیق تمایز قائل شد. جایی که محقق یک پاسخ جزئی را می پذیرد اما همچنان به دنبال شواهد بیشتری برای روشن شدن پاسخ است — یک مدل معقول و پذیرفتنی است. این نوع ایمان می تواند در مرحله دوم تحقیق وجود داشته باشد تحقیق با پاسخ جزئی همچنان سازگار است،

زیرا فرد می‌تواند پاسخی مقدماتی داشته باشد و در عین حال به بررسی ادامه دهد. این تمایز دقیقاً همان چیزی است که در رویکرد غیرباورمحور نسبت به ایمان دیده می‌شود: فرد مؤمن، بدون آنکه الزاماً باور داشته باشد، می‌تواند با اتخاذ فرض بدون باور، به ایمان پایبند بماند و هم‌زمان به تحقیق ادامه دهد.

همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود، ویژگی‌های مشترک میان محقق و فرد شکاک در مرحله دوم تحقیق به شرح زیر است:

۱. تمایل شناختی به یک پاسخ: همان‌گونه که محقق در مرحله دوم تحقیق به پاسخی جزئی گرایش دارد، مؤمن شکاک نیز بر اساس فرض، گرایشی به صدق یک گزاره دینی پیدا می‌کند.
 ۲. عدم پذیرش کامل: همان‌طور که محقق هنوز پاسخی قطعی اتخاذ نکرده و تنها به سمت یک پاسخ گرایش دارد، مؤمن شکاک نیز همچنان در وضعیت عدم باور باقی می‌ماند، اما به صدق گزاره تمایل دارد.

۳. تمایل به پاسخی خاص در نتیجه حساسیت به شواهد: محقق در این مرحله به دلیل حساسیت نسبت به شواهد به پاسخی خاص متمایل می‌شود. همین ویژگی در مؤمن شکاک دیده می‌شود: او به دلیل تعهدی هرچند ضعیف به صدق، به شواهد حامی صدق p حساس است.

۴. تعهد عملی: در تحقیق علمی، پژوهشگر بر اساس فرضیه آزمایشات را انجام می‌دهد و مسیر پژوهش را در همان جهت هدایت می‌کند. در ایمان مبتنی بر فرض نیز، مؤمن شکاک بدون اینکه به صدق گزاره دینی ایمان کامل داشته باشد، به نحوی عمل می‌کند که گویی آن گزاره صحیح است. این نوع تعهد عملی، امکان ادامه مسیر ایمان را در حالی که شک هنوز پابرجاست، فراهم می‌کند. بنابراین، تعهد عملی در هر دو مورد جایگزین باور قطعی می‌شود و به عنوان عاملی برای پیشبرد مسیر تحقیق یا ایمان عمل می‌کند.

مرحله دوم تحقیق، که با فرضیه‌سازی و تمایل جزئی به پاسخ مشخص می‌شود، کاملاً با وضعیت مؤمن شکاک در دیدگاه اسنایدر متناظر است. در نتیجه، ایمان مبتنی بر تحقیق به عنوان گزینه‌ای معقول پدیدار می‌شود که می‌تواند در مرحله دوم تحقیق حضور داشته باشد.

مرحله سوم زمانی است که پرسشگر به پاسخ قطعی و کامل به سوال خود دست می‌یابد. در این مرحله، تحقیق به پایان می‌رسد و پاسخ نهایی به سوال ارائه می‌شود و تحقیق بسته می‌شود. بنا بر مدل تکثرگرایانه اسنایدر، به خوبی می‌توان فرآیند تغییر نگرش‌های شناختی از فرض تا باور را با توجه به مراحل تحقیق و جمع‌آوری اطلاعات مشاهده کرد. فرد مومن پس از جمع‌آوری شواهد و اطلاعاتی که در مرحله دوم فراهم شده، خود را در معرض شواهد جدید و قوی‌تری قرار می‌دهد. این شواهد و داده‌های بیشتر به او این امکان را می‌دهند که نگرش شناختی ضعیف او که فرض بود به نگرشی شناختی قوی‌تر ارتقاء یابد به عنوان مثال از فرض به پذیرش و در نهایت به باور منجر شود. این شباهت نشان می‌دهد که رویکرد غیرباورمحور، چارچوبی مناسب برای فهم ایمان در بستر تردید

معرفتی است. برخلاف مدل باورمحور، این رویکرد نه تنها امکان هم زیستی ایمان و تحقیق را فراهم می‌آورد بلکه به فرایند تحقیق برای ارتقای نگرش‌شناختی به باور به آن نیاز دارد.

۶. مطالعه موردی: سازگاری ایمان و تحقیق در زندگی لوئیس پویمن

لوئیس پویمن یکی از فلاسفه‌ای است که تجربه شخصی‌اش از شک و ایمان را در زندگی‌اش عمیقاً کاویده‌است. او برخلاف روایت سنتی مسیحیت که ایمان را مستلزم باور قطعی به وجود خدا و الوهیت مسیح می‌داند، استدلال می‌کند که فرد می‌تواند شک داشته باشد، یعنی فاقد باور گزراه‌ای باشد، و همچنان ایمان داشته باشد. زندگی پویمن نمونه‌ای از تعامل میان ایمان، شک و تحقیق فلسفی است. پویمن در فضایی رشد یافت که از نظر دینی متناقض بود: مادرش یک کاتولیک مؤمن و پدرش یک خداناباور عقل‌گرا بود. این تنش از همان کودکی او را درگیر جستجوی حقیقت و درک دین کرد: «از سنین پایین، این تنش متافیزیکی در من حس شگفتی نسبت به دین ایجاد کرد. در فرآیند تلاش برای حل این تعارض، در هفت‌سالگی پروتستان شدم. اما تردیدها همچنان مرا رها نکردند (Pojmam, 2007: 413).»

او در نوجوانی، هنگام مطالعه تکامل در کلاس زیست‌شناسی، برای آشتی دادن آن با روایت آفرینش در کتاب مقدس، دچار آشفتگی شد:

«به خانه آمدم، بر سر کتاب مقدس گریه کردم و تلاش کردم تا تکامل را با داستان آفرینش در سفر پیدایش فصل ۱ تا ۳ آشتی دهم. (ibid)»

در ۱۵ سالگی، او به یک کشیش مراجعه کرد و تردیدهایش درباره خدا و مسیحیت را بیان نمود. اما پاسخ کشیش او را به بحران شدیدتری از ناامیدی کشاند:

«او با دقت گوش داد و گفت که وضعیت من واقعاً وخیم است. روح جاودان من در خطر است. بنابراین، باید خودم را مجبور کنم که پیام مسیحیت را باور کنم. او رومیان ۱۴: ۲۳ را نقل کرد: «کسی که شک کند، محکوم است... زیرا هرچه از ایمان نیست، گناه است. (ibid)»

این پاسخ، پویمن را به پارادوکس درونی و اضطراب شدید دچار کرد. او می‌خواست باور کند، اما نمی‌توانست باور را در خود ایجاد کند. برخی روزها احساس ایمان می‌کرد، اما روز بعد دوباره با شک از خواب بیدار می‌شد.

«سعی کردم خود را وادار کنم که باور کنم خدا وجود دارد و مسیح کامل‌ترین خدا و کامل‌ترین انسان است، اما این تلاش شکست خورد. با این حال، با تمام وجودم می‌خواستم که ایمان بیاورم. (ibid)»

پویمن، برخلاف کشیشی که او را به پذیرش ایمان به عنوان یک یقین ترغیب می‌کرد، به تدریج به دیدگاهی نزدیک شد که می‌توان ایمان را مانند یک فرض راهنما در نظر گرفت:

او همچنان درگیر پژوهش و تفکر فلسفی درباره ایمان بود، بدون آنکه به باور در مورد صدق آن برسد. ایمان او با تحقیق و بررسی همراه بود و او را از جستجو بازمی‌داشت. او مانند پژوهشگری در مرحله دوم تحقیق عمل می‌کرد: به فرضیه‌ای متمایل بود، اما همچنان نسبت به شواهد جدید گشوده باقی می‌ماند. با بهره‌گیری از امکان سازگاری میان ایمان و تحقیق، توانست ضمن حفظ تعهد ایمانی خود، مسیر تحقیق عقلانی را نیز ادامه دهد. در نهایت، همین رویکرد او را به یکی از پیشگامان نظریه‌پردازی در باب ایمان غیرباورمحور تبدیل کرد. (Pojmam, 1986: 156-174)

پویم را می‌توان نمونه‌ای از «مؤمن شکاک» دانست. او کسی است که ایمان را ترک نمی‌کند، اما همچنان در وضعیت تعلیق باور قرار دارد. او مشابه یک پژوهشگر عمل می‌کند که:

۱. گرایش شناختی به یک پاسخ دارد، اما قطعیت ندارد.
۲. به شواهد حساس است و در برابر ادله جدید باز می‌ماند.
۳. در عین حال، تعهد عملی خود را حفظ می‌کند.

این الگو، همان چیزی است که در نظریه ایمان مبتنی بر فرض مطرح می‌شود.

۷. نتایج سازگاری ایمان و تحقیق

از یک سو، ایمان می‌تواند به عنوان یک عنصر پایدار در فرآیند پژوهش علمی عمل کند، مشابه آنچه که لاکاتوش^{۴۴} درباره هسته سخت^{۴۵} یک برنامه پژوهشی بیان کرده‌اند. بر اساس نظر او، پژوهشگران نباید به سادگی هسته سخت برنامه‌های پژوهشی خود را، حتی در مواجهه با شواهد مخالف، رها کنند (Lakatos, 2014: 90). به این معنا، جویندگان به حالتی ذهنی نیاز دارند، به‌ویژه زمانی که درگیر برنامه‌های پژوهشی بلندمدت هستند، که به آن‌ها امکان می‌دهد در برابر شواهد مخالف تاب‌آوری نشان دهند. ویژگی‌های ذهنی ایمان بیشترین تناسب را برای ایفای این نقش دارند، زیرا همان‌طور که اسنایدر در مدل خویش از ایمان بیان می‌کند: «ایمان به p یک نگرش گزاره‌ای پیچیده است که شامل ... تاب‌آوری در برابر شواهد مخالف جدید نسبت به p است» (Howard-Snyder, 2013: 370). از سوی دیگر، می‌توان رابطه علم و دین را بازتعریف کرد و به جای تقابل سنتی آن دو، از تعامل سازنده آن سخن گفت.

۲. پیامدهای معرفت‌شناختی ایمان: ایمان پرسش‌پذیر به عنوان یک رویکرد متعادل و معرفت‌شناختی ارزشمند معرفی می‌شود، جایی که شک و تحقیق با تعهد عملی همزیستی دارند. با وجود دشواری‌ها، فضایل این نوع ایمان آن را به یک تلاش ارزشمند تبدیل می‌کند که به افراد کمک می‌کند از دگماتیسم سخت‌گیرانه پرهیز کنند و به درگیر شدن عمیق‌تر و تفکر بیشتر درباره باورها و

^{۴۴}. Lakatos

^{۴۵}. hard core

دنیای اطرافشان تشویق می‌شوند. در این صورت، ایمان نه تنها مانعی برای عقلانیت معرفتی نیست، بلکه آن را در مسیر تحقیق هدایت می‌کند.

۳. تأثیر بر روش‌شناسی علمی دینداران: پژوهشگران دیندار ممکن است در تحقیقات خود با دو چالش مواجه شوند: از یک سو، پابندی به تعهدات دینی ممکن است آن‌ها را در پذیرش یافته‌های علمی دچار تعارض کند. از سوی دیگر، عدم دستیابی به قطعیت معرفتی دربارهٔ باورهای دینی، ممکن است باعث تردید در حفظ ایمان شود. اما اگر ایمان را نه به عنوان یک باور، بلکه به عنوان فرضی راهنما در نظر بگیریم، می‌توان نشان داد که یک پژوهشگر دیندار می‌تواند هم به اصول علمی پایبند بماند و هم تعهد دینی خود را حفظ کند. به این معنا که او می‌تواند از مفاهیم دینی به عنوان منبع الهام برای پژوهش و کشف حقیقت بهره بگیرد، بدون اینکه این مفاهیم را به عنوان نتایج قطعی و غیرقابل تغییر در نظر بگیرد.

نتایج

این مقاله با تمرکز بر چالش‌های نظری و عملی در نسبت میان ایمان دینی و تحقیق عقلانی، راه‌حلی نوآورانه بر پایه دیدگاه غیرباورمحور هوارد-اسنایدر ارائه می‌کند. ناسازگاری ظاهری میان ایمان و تحقیق عمدتاً ریشه در تلقی سنتی از ایمان دارد که آن را ذاتاً مبتنی بر باور می‌داند. اما از منظر مدل ایمان هوارد-اسنایدر، که باور را شرط ضروری ایمان نمی‌داند و آن را بر اساس نگرشی شبه‌باور به نام «فرض» تعریف می‌کند، می‌توان نشان داد که ایمان در موقعیت‌های تردید معرفتی، همچنان قابل حفظ است. در چارچوب این مدل، ایمان نه تنها با تحقیق ناسازگار نیست، بلکه می‌توان آن را هم‌افق با مفهوم «فرضیه» در تحقیق در نظر گرفت. هر دو، به مثابه نگرش‌هایی موقتی، قابل تجدیدنظر و مبتنی بر احتمالات، بر پایه شواهد شکل می‌گیرند و در برابر آن گشوده و حساس‌اند. از همین رو، هر دو این قابلیت را دارند که در صورت تأیید بیشتر از سوی شواهد، به باور ارتقا یابند. به همین دلیل، رابطه‌ای ساختاری و عملکردی میان آن‌ها برقرار است: همان‌گونه که فرضیه‌ها در تحقیق هدایت‌گر پژوهش‌اند، ایمان نیز مبتنی بر فرض، بر اساس شواهد و داده‌های موجود، هدایت‌گر عمل و تعهد دینی خواهد بود. افزون بر این، در هر دو حوزه، «تعلیق قضاوت» نقطه آغاز و هسته روش‌شناختی تحقیق به شمار می‌رود.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که در این چارچوب، ایمان نه به مثابه باور، بلکه به عنوان نگرشی‌شناختی، موقت و قابل بازبینی در نظر گرفته می‌شود که با فرآیندهای عقلانی و پژوهشی تعارضی ندارد. ایمان در این مدل، نقشی مشابه «فرضیه راهنما» یا «هسته سخت» در برنامه‌های پژوهشی علمی ایفا می‌کند و امکان استمرار تحقیق را حتی در مواجهه با شواهد مخالف فراهم می‌آورد. بدین سان، نه تنها تقابل سنتی میان علم و دین تضعیف می‌شود، بلکه زمینه‌ای برای تعامل میان این

دو حوزه پدید می‌آید. این تحلیل افقی نو برای محققان دیندار می‌گشاید تا در پیوندی معنادار میان ایمان و تحقیق گام بردارند.

References

- Alston, W. (1996). Belief, acceptance, and religious faith. *Faith, freedom, and rationality*, 3-27.
- Audi, R. (2019). Faith, belief, and will: toward a volitional stance theory of faith. *Sophia*, 58 (3), 409-422. <https://doi.org/10.1007/s11841-018-0653-x>
- Bishop, J. (2005). On the possibility of doxastic venture: a reply to Buckareff. *Religious Studies*, 41 (4), 447-451. doi: 10.1017/S0034412505007821
- (2007). *Believing by faith: An essay in the epistemology and ethics of religious belief*. Oxford University Press.
- Buchak, L. (2012). Can it be rational to have faith?. *Probability in the Philosophy of Religion*, 225.
- Buchak, L., Abraham, W. J. & Aquino, F. D. (2017). Reason and faith. *The Oxford handbook of the epistemology of theology*, 46-63. doi: 10.1093/oxfordhb/9780199662241. 013. 34
- Dougherty, T., & Tweedt, C. (2015). Religious epistemology. *Philosophy Compass*, 10 (8), 547-559.
- Friedman, J. (2013). Question-directed attitudes. *Philosophical Perspectives*, 27, 145-174. <https://doi.org/10.1111/phpe.12026>
- (2017). Why suspend judging? *Noûs*, 51 (2), 302-326. <https://doi.org/10.1111/nous.12137>
- (2019). Inquiry and belief. *Noûs*, 53 (2), 296-315. <https://doi.org/10.1111/nous.12222>
- (2020). The epistemic and the zetetic. *Philosophical review*, 129 (4), 501-536. <https://doi.org/10.1215/00318108-8540918>
- (2024). The aim of inquiry. *Philosophy and Phenomenological Research*. <https://doi.org/10.1111/phpr.12982>
- Howard-Snyder, D. (2013). Propositional faith: What it is and what it is not. *American Philosophical Quarterly*, 50 (4), 357-372.
- (2016). Does faith entail belief?. *Faith and Philosophy*, 33 (2), 142-162.
- (2019). Three arguments to think that faith does not entail belief. *Pacific Philosophical Quarterly*, 100 (1), 114-128. DOI: 10.1111/papq.12237
- (2017). The skeptical christian. *Oxford Studies in Philosophy of Religion*, 8.
- Jackson, E. (2023). *Faith: Contemporary Perspectives*. In J. Fieser & B. Dowden (Eds.), <https://iep.utm.edu/faith-contemporary-perspectives>

- Khalaj, M. A., & Hosein, M. (2023). Faith and inquiry. *Journal of Philosophical Theological Research*, 25 (3), 83-100. <https://doi.org/10.22091/jptr.2023.9903.2948>
- Kelp, C. (2021). Theory of inquiry. *Philosophy and Phenomenological Research*, 103 (2), 359-384. <http://dx.doi.org/10.1111/phpr.12719>
- Lakatos, I. (2014). Falsification and the methodology of scientific research programmes. In *Philosophy, science, and history* (pp. 89-94). Routledge.
- McKaughan, D. J. (2013). Authentic faith and acknowledged risk: dissolving the problem of faith and reason. *Religious Studies*, 49 (1), 101-124.
- (2018). Faith through the dark of night: What perseverance amidst doubt can teach us about the nature and value of religious faith. *Faith and Philosophy*, 35 (2), 195-218. doi: 10.5840/faithphil2018327101
- McGrath, M. (2021). Being neutral: agnosticism, inquiry and the suspension of judgment. *Nous*, 55 (2), 463-484. <https://doi.org/10.1111/nous.12323>
- Palmira, M. (2020). Inquiry and the doxastic attitudes. *Synthese*, 197 (11), 4947-4973. <https://doi.org/10.1007/s11229-018-01955-3>
- Plantinga, A., & Wolterstorff, N. (1983). Faith and rationality. *Reason and Belief in God*. Notre Dame/London.
- Pojman, L. (1986). Faith without belief?. *Faith and Philosophy*, 3 (2), 157-176. <https://doi.org/10.5840/faithphil19863213>
- _ (2007). Faith, Hope and Doubt. *Wisdom And Philosophy*, 3 (12), 19-40.
- Schellenberg, J. L. (2005). *Prolegomena to a Philosophy of Religion*. Cornell University Press.
- Smith, N. (2020). Simply finding answers, or the entirety of inquiry while standing on one foot. *Disputatio: International Journal of Philosophy*, 12 (57). 181-198. <https://doi.org/10.2478/disp-2020-0008>
- Swinburne, R. (2005). *Faith and reason* (Vol. 13). Oxford University Press.